UKHAD 1 (3) 2015

TRABZON'DA HALK KÜTÜPHANELERİ VE HALK KÜTÜPHANELERİNİN ŞEHİR KÜLTÜRÜNE KATKISI
Public Libraries in Trabzon and Their Contributions to the City Culture

Erdinç ALACA*

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, halk kütüphanesi-şehir kültürü ilişkisini ortaya koymaktır. Bu ilişki kapsamında Doğu Karadeniz Bölgesi'nin önemli şehirlerinden biri olan Trabzon'da bulunan il ve ilçe halk kütüphaneleri hizmetler ve kültürel etkinlikler kapsamında incelenmiştir. Kütüphanelerin, bulundukları bölgelerin kültürel kalkınmasına sağladığı katkı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Çalışmada öncelikli olarak kültür-kütüphane ilişkisi ele alınmış ve bu ilişki kullanıcı ekseninde incelenmiştir. Çalışmada betimleme yöntemi kullanılmış, görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, Trabzon il ve ilçe halk kütüphaneleri tarafından çeşitli kültürel etkinlikler düzenlediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu etkinlikler aracılığıyla bireylerin kültürel gelişimi sağlanmaya ve imkânlar doğrultusunda bireylere ve dolayısıyla şehrin kültürüne katkıda bulunulmaya çalışıldığı ortaya çıkarılmıştır. Personel eksikliğinin, şehir kültürünün kütüphaneler tarafından desteklenmesini olumsuz yönde etkilediği anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra, bölge halkının kültürel gelişimine katkı sağlanması eksenli daha aktif ve daha yaratıcı kütüphane hizmetlerinin, bölgede yaşanan sorunların tanımlanması ve bu sorunlara çözüm önerileri getirecek doğrultuda geliştirilmesi gerektiğine ilişkin öneride bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Halk kütüphaneleri, Trabzon halk kütüphaneleri, şehir kültürü, kütüphane hizmetleri

ABSTRACT

The main purpose of this study is to demostrate the relation between the public library and the city culture. According to this purpose, public libraries in Trabzon, where is one of the most important city in Black Sea Region in Turkey in terms of its cultural background, was analyzed with the scope of services and cultural activities. In addition to this, the contributions of public libraries to the cultural development in the local area were tried to evaluate in this research. The close relation of the culture and the library was primarily investigated by taking users in consideration. This qualitative research utilized descriptive method while delivering interviews to the library managers. During this research, it was clearly indicated that various cultural

* Araş. Gör., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. İstanbul/TÜRKİYE

activities were organized by public libraries in Trabzon. Moreover, with the help of these activities, it was aimed to contribute to the city culture and individuals' cultural development. It is indicated that the lack of professional librarians was the principal problem for the public libraries in Trabzon to contribute to the city culture. According to these results, it is essentially offered to libraries that they should improve themselves while being more creative and innovative. And also, it is highlighted by this study that libraries would need to consider local people first in order to contribute to their cultural development. and user axis services to contribute to the individual's culturel development living in the current region.

Keywords: Public libraries, Trabzon public libraries, city culture, library services

GİRİŞ

Bilmek, bilgiye erişmek, hayal gücünü geliştirmek, üretmek, sorgulayıcı olmak ve kültürel açıdan gelişmek bireylerin bugünü ve geleceği için oldukça önem taşımaktadır. Tüm bu değerleri bir potada eritebilmek ancak bilgili bir birey olmakla mümkündür. Bireyler bildikçe daha çok ve farklı düşünebilen düşündükçe daha çok bilmek isteyen bir yaklaşım içerisindedir. Nitekim ortaya çıkarılan her ürünün bir düşüncenin, düşünme eyleminin sonucu olduğu varsayıldığında, yaratmak ve yaratılanı ortaya koymak açısından bilginin ve bilmenin ne derece önemli olduğu anlaşılmış olacaktır.

Tarım ve sanayi toplumundan sonra, yaşadığımız çağ bilgi çağı ve parçası olduğumuz toplum da bilgi toplumu olarak nitelendirilmektedir. Bilginin makine gücünün önüne geçtiği ve bireylerin bilgiye ve bilgiyi kullanmaya duyduğu gereksinimin artması neticesinde toplumun bir parçası olan bizler, gerek kendi çabalarımızla gerekse bilgi sunan kurumların desteğiyle bu gereksinimlerimizi karşılamaya çalışmaktayız. Bu kurumların başında kütüphaneler, çok çeşitli kullanıcı gruplarına hizmet verebilme özelliğinden dolayı özellikle halk kütüphaneleri gelmektedir. Birey ihtiyaç duyduğu bilgiyi kendi çabasıyla farklı yollardan elde edebileceği gibi kütüphanelerin bilgiye gereksinim duyan bireyleri bu konuda desteklemesi gerekmektedir.

Bireyin gördüğü eğitim, bilgi, beceri ve kültür seviyesini artırmasında etkilidir. Eğitimin, ilkokul, lise, üniversite vb. gibi aşamaları olmakla birlikte, bilgi deposu, kültür yuvası olarak nitelendirilen, bireylere kaliteli hizmet sunmayı amaç edinmiş kurumlar olan halk kütüphaneleri kapsamında ise eğitimin yaşam boyu sürdüğünü söylemek yerinde bir yaklaşım olacaktır. Halk kütüphaneleri, bulundukları bölgenin kültürel açıdan kalkınması adına kullanıcılara birçok hizmet sunmakta ve bu sayede kültürel açıdan üstlendikleri görevleri yerine getirmeye çalışmaktadır.

Halk kütüphaneleri, bireylerin yaşam boyu öğrenimini, kişisel gelişimini, çağa ayak uydurabilmesini, geleceğe dair beklentilerini karşılayabilmesini, bilgi arama ve bilgiye erişme becerisi geliştirebilmesini ve bilgi ile sürekli bir etkileşim içinde bulunabilmesini sağlayan halka mâl olmuş toplumsal kurumlardır. Milli, üniversite, okul, özel vb. gibi kütüphanelerin aksine halk kütüphaneleri toplumun tüm bireylerine hiçbir ayrım gözetmeksizin hizmet sunduğu için diğer kütüphane türlerine oranla kullanıcı yelpazesi oldukça geniştir. Herkese eşit hizmet amacının yanı sıra halk kütüphanelerinin önemli bir diğer amacı ise bulunduğu bölgenin kültürel kalkınmasına yardımcı olmak, entelektüel yapısına katkı sağlamak, gerek geleneksel gerekse yenilikçi hizmetler ile birey ile bilgi arasındaki bağı sürekli güçlü tutmaktır. Bunu gerçekleştirebilmek için hizmet verilen yörenin ihtiyaçları ve eksik yanları iyi analiz edilmeli, sorunları tanımlama yöntemi izlenerek daha kaliteli ve kültürel açıdan daha donanımlı bir toplum yaratabilme amacıyla tanımlanan sorunlara yönelik çözüm önerileri geliştirilebilmelidir.

Toplumsal Açıdan Kültür-Kütüphane İlişkisi

İnsanoğlu yaratılışı gereği topluluk halinde yaşamayı zorunlu bir gereksinim olarak algılamaktadır. Aynı yaşam alanını paylaşan insanlar aslında şehir toplumu dediğimiz toplum yapısının temellerini atarak ortak bir kültür birikimini oluşturmaya başlamışlardır. İlişkilerini, hak ve görevleri düzenleyen bir takım ilke ve kurallara göre sürdüren insanlar arasında gerek yasalarla gerekse gelenek ve göreneklerle şekillenen bu kültür aslında tam anlamıyla bir şehir kültürü oluşumunun göstergesidir.

Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin bireyleri sosyal ve kültürel değerlerinden uzaklaştırarak tek tip bir yaşam tarzına sürüklediği görülmektedir. Buna bağlı olarak toplumun kültürel yapısında ve şehir kültürünün oluşumunda birtakım aksaklıkların yaşanabileceği ve bireylerin kendilerine bırakılan kültürel mirası koruma ve geliştirme konusunda ilgisiz ve yetersiz kalacakları öngörülmektedir.

Kültürel mirasın ve şehir kültürü anlayışının yok olmaması kültürel mirasın korunması, erişimi, sunulması, gelecek kuşaklara aktarılması, bireylerde kültürel farkındalık düzeyinin artırılması, kütüphaneler gibi toplumsal kurumların yeni hizmetler geliştirmesiyle ve bu hizmetleri geliştirirken bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde sürekli değişen ve gelişen bilgi iletişim teknolojilerinden yararlanmasıyla mümkün olacaktır. Kültürel bellek kurumları olan kütüphanelerin çağa uygun yenilikçi girişimleri toplum kültürünün yaşatılması için önem taşımaktadır.

Bir şehri şehir yapan, o şehri yaşanılır kılan aslında kişinin kendisidir. Kişilerin kültürel seviyeleri şehrin kültürel yapısıyla doğru orantılıdır. Kişi kültürel açıdan kendini geliştirmeye eğilimliyse, bu konuda ilgili ve istekli davranarak kişisel kültür düzeyine ne derece katkı sağlıyorsa şehir kültürünün oluşmasına da aynı derecede katkı sağlıyor demektir.

Kültür kavramı farklı disiplinler tarafından farklı farklı tanımlanmakla birlikte, kültür, anlamsal açıdan da oldukça geniş bir kavramdır. Tarım için ekin anlamına gelen kültür, Tıpta, bir tür mikrop üretimi olarak tanımlanmaktadır. Eleştirme, değerlendirme, zevk alma yetilerini geliştirmiş olan kimseler için bir sıfat görevi gören kültür kelimesi aynı zamanda belirli bir konuda edinilmiş geniş ve sistemli bilgi anlamına gelen tarih kültürü, müzik kültürü gibi kavramları da nitelemektedir (Turan 1990: 12). Kültür, "insanların toplumsal ve tarihsel gelişimi içinde yarattıkları her türlü maddi ve manevi ürünlerin bütünü" olarak da tanımlanmaktadır (Çakın 1986: 11). UNESCO'ya göre; "en geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel, duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgu" olarak tanımlanmaktadır (UNESCO 1982).

"Kültür olgusunu, insanoğlunun, tarih sahnesine çıktığı günden bu yana varlığını koruyarak, yaşamını sürdürmesini ve geliştirmesini sağlayan maddi ürünleri yaratma süreci olarak düşünmek yanlış olmayacaktır" (Yılmaz 2008: 352). İnsanoğlunun ürettiği, elinden çıkan her şey aslında kültür kavramını oluşumuna katkı sağlayan parçalardır. Hayatın her alanıyla ilgili olan bu parçaların bir araya gelmesiyle gerçekleşen oluşum aynı zamanda insanlığın kültürel birikimi olarak da nitelendirilebilir.

Toplum ya da halk kültürü incelenirken değinilmesi gereken en önemli noktalardan biri, halk kültürünü bir bütün haline getiren parçaların ne olduğudur. Halk kültürü; gelenek, görenek, inançlar, bayramlar, törenler, kutlamalar, halk müziği, halk oyunları, halk sporları, çocuk oyun ve oyuncakları, geleneksel el sanatları, tiyatro, geleneksel giyim kuşam, süsleme, halk resmi, halk mimarisi, geleneksel lezzetler ve halk edebiyatı gibi parçaların bir araya gelmesiyle var olan ve zenginleşen bir yapıya sahiptir. Şehir kültürü de, bu kavramların belirli bir şehri yansıtması sonucu oluşmaktadır. Kültürü oluşturan bu kavramların büyük bir kısmına karşı halkta ilgi uyandırmak ve bu kavramlar kapsamında bireylerin farkındalık seviyelerini yükseltmek konusunda bilgi merkezlerine de birtakım sorumluluklar düştüğü göz ardı edilmemelidir.

İnsanoğlu üretirken, gereksinimleri doğrultusunda üretmeyi ve ihti-

yaçlarını karşılayabilmeyi göz önünde bulundurmuştur. Bilgi merkezi olarak adlandırdığımız kütüphaneler de işte böyle bir gereksinim sonucu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla bu kurumlar toplumsal yaşamın ürünleridir. Kütüphaneler toplumsal yaşamın gerekli kıldığı bir iletişim aracı olarak nitelendirilmektedir (Çakın 1986: 9). Gereksinimler sonucu ortaya çıkmış olan bu kurumlar bireyleri kültürel açıdan destekleyen, toplumların kültür düzeyini artırmayı hedefleyen, şehrin kültürel yapısına katkı sağlamayı amaçlayan kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tür, derme, kullanıcı grupları bakımından çeşitlilik gösteren bilgi merkezleri, üretilen bilgilerin bireylerle buluşturulduğu bir başka deyişle bilginin toplumsallaştırıldığı kurumlar olarak nitelendirilebilir. Bilgi merkezleri bilgi-birey bağını oluştururken toplumun şekillenmesi ve gelişmesini göz önünde bulundurmakta, toplum tarafından önemsenen eğitim, kültür ve bilim alanlarıyla da etkileşimde bulunmaktadır.

Kütüphaneler, bulundukları bölgelerin kültürel ve sanatsal değerlerini, daha doğrusu yaşayan ve yaşatılması gerekenleri saptaması, koruması, beslemesi, halka tanıtması ve bilinmesine katkıda bulunmasını sağlayan ya da sağlaması gereken toplumsal kurumlardır (Duman 2008: 47). Bu açıdan bakıldığında, kütüphanelerin toplum kültürüne dolayısıyla şehir kültürüne katkıları saymakla bitmez. Bireylere okuma alışkanlığı kazandırmak, çeşitli sosyal aktivitelerle bireylerin kişisel ve sosyal gelişimlerine katkı sağlamak, bireylere araştırmacı bir kimlik kazandırmak, daha yeniye ve daha farklıya olan merakı artırmak, bilgiyi herhangi bir kısıtlama ya da engelleme getirmeksizin kullanıcılarının hizmetine sunmak, kullanıcıların hayata bakış açılarını değiştirmelerine olumlu yönde etki etmek, ekonomik hayata katkı sağlamak kütüphanelerin şehir kültürüne katkı sağlama yöntemlerinden bazılarıdır. Bireylere yaşamın her evresinde, hangi yaş, cinsiyet, ırktan olursa olsun hiçbir ayrım gözetmeksizin sosyal, ekonomik, kültürel açıdan destek sağlayarak bireylerin yaşam boyu öğrenimine katkı sağlamak kütüphanelerin, özellikle de halka en yakın olan ve her kesimin bilgi ihtiyacına karşılık verebilecek yapıda olan halk kütüphanelerinin görev ve sorumlulukları arasında yer almaktadır.

Çalışma kapsamında özellikle ele alınan halk kütüphanelerinin, doğrudan "kültür" kavramıyla ilgili birçok görev ve işlevleri de mevcuttur. Başta çocuklar olmak üzere, hizmet verilen yöre halkında okuma kültürü ve kütüphane kullanma alışkanlığı yaratmak ve güçlendirmek, öncelikle bulunduğu yöre olmak üzere toplumun kültürel ve sosyo-ekonomik kalkınmasına destek sağlamak, toplumda kültürel mirasa, sanata, bilime karşı duyarlılık oluşturmak ve bu bilincin geliştirilmesini sağlamak, somut olmayan yerel kültür

mirasının toplanması, düzenlenmesi, korunması, kullandırılması, geleceğe aktarılmasına katkı sağlamak ve sözlü geleneği desteklemek, kültürler arası diyaloğu geliştirmeye katkı sağlamak, bulunduğu yörenin kültürel, sosyal, tarihi ve ekonomik yapısı ile ilgili yerel koleksiyon oluşturmak ve hizmete sunmak, tüm yaş grupları için sanatsal, eğitici ve kültürel etkinlikler düzenlemek, mevcut etkinliklere katılım ve destek sağlamak, kütüphane hizmetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırmak amacıyla çevresindeki diğer kamu kurumları, yerel yönetimler, eğitim, öğretim, sanat-kültür, sivil toplum kuruluşları ve gönüllü kişilerle işbirliği yapmak halk kütüphanelerinin kültürel açıdan işlev ve görevlerini oluşturmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2012).

Trabzon'da Halk Kütüphaneleri ve Şehir Kültürü Etkileşimi

Trabzon şehrinin, Orta Asya kökenli Türk kavimlerce kuruluğu düşünülmektedir. Şehrin ilk ismi, "Trapezus" dur ve ismini kent merkezi olan Orta ve Yukarı Hisar mevkiinin, masa formunu anımsatan bir yapıya sahip olmasından aldığı düşünülmektedir (Kansız 2010: 7).

Avrupa ile Asya'nın İpek Yolu üzerindeki en önemli irtibat noktasında bulunan Trabzon bu öneminden dolayı tarih boyunca birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır. Tarihsel süreçte kentin; Miletler, Persler, Romalılar, Bizanslılar ve Komnenos'ların egemenliği altına girdiği bilinmektedir. 13.yüzyılın başlarında kurulup 250 yılı aşkın bir süre hüküm süren Trabzon Komnenos Prensliği 26 Ekim 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet' in Trabzon'u fethiyle sona ermiştir (Kansız 2010: 7).

Tarihi öneminin yanı sıra turizm açısından da önemli bir kent sayılan Trabzon'da yayla, sağlık, kongre, spor, gençlik, karavan, deniz turizmlerinin yanı sıra kültür turizmine de oldukça önem verilmektedir. Trabzon önemli bir tarih kenti olmakla birlikte çok sayıda kültür varlığını da bünyesinde barındırmakta ve bu sayede bir kültür kenti olma niteliği taşımaktadır. Bbu özelliğinin Trabzon'u bölge illeri arasında ayrıcalıklı kıldığı düşünülebilir.

Ayasofya, Trabzon, Cevdet Sunay ve Trabzonspor müzeleri, Sümela, Kızlar, Kuştul, Kaymaklı ve Vazelon manastırları, İskender Paşa, Çarşı, Erdoğdu Bey, Yeni Cuma, Orta Hisar, Tavanlı, Ahi Evren Dede camileri, Gülbahar Hatun, Emir Mehmet, Ahi Evren Dede türbeleri, Trabzon, Akçakale ve Cephanelik kaleleri, Atatürk Köşkü, Bedesten, Taş Han, Vakıf Han, Alaca Han hanları, Paşa, Meydan, Sekiz Direkli hamamları ve kenti çevreleyen surlar sivil mimari örnekleri ve çarşılar kentin tarihi dokusunu oluşturmaktadır. Bu kültürel yapıların yanı sıra şehrin kültürel yelpazesi içerisinde özel ve devlet tiyatroları, sinemalar ve kültür merkezleri de mevcuttur.

"Kültür birikimi ve kuşaktan kuşağa aktarılması aynı zamanda bir bilgi birikimi ve aktarımıdır" (Anameriç 2008: 54). Bu kültür birikimi ve aktarımı kapsamında yukarıda bahsi geçen kültürel yapılar arasında bireysel ve toplumsal açıdan kalkınmada oldukça etkili olan, içerisinde bulunduğu toplumun kültürel değerlerini ön plâna çıkarmayı amaç edinmiş, şehrin tüm kültürel yapısının çekirdeği olma niteliği taşıyan kütüphanelerden de bahsedilmesi gerekmektedir.

Tarih boyunca çeşitli milletlere ve medeniyetlere ev sahipliği yaptığına değinilen Trabzon şehrinde kültürel mirasın saklanması ve kitapların muhafazası için pek çok sayıda kütüphane kurulmuştur. Fakat bu kütüphanelerin hepsi günümüze kadar ulaşamamıştır. Sümela Manastırı Kütüphanesi Trabzon şehrinin tarihinde bilinen ilk kütüphanesidir. Kuştul Manastırı Kütüphanesi, Hatuniye Kütüphanesi, Fatih Orta Hisar Camii Kütüphanesi, Orta Hisar Saraç Zade Kütüphanesi, Fetva Hane Kütüphanesi, Hacı Ahmet Efendi Kütüphanesi, Eski Kütüphane ve Hacı Salih Efendi Kütüphanesi de Trabzon şehrinin kütüphane ve kültür tarihinde iz bırakan önemli kütüphaneleridir (Dündar 2001: 306).

Trabzon şehri müze, manastır, cami, köşk vb. gibi kültürel yapılarının yanı sıra kütüphaneleri ve kütüphaneler kapsamında düzenlenen kültürel etkinlikleriyle de adından söz ettirmektedir. Özellikle Trabzon il halk kütüphanesi tarafından her yıl düzenlenen onlarca kültürel etkinlik aracılığı ile Trabzon halkının ilgi ve dikkati kütüphanelere çekilmeye çalışılmakta ve etkinliklere katılanların hem sahip oldukları değerler hakkında farkındalıkları artırılmaya hem de bireyler arası kaynaşma ve iletişim güçlendirilerek toplumsallaşma adına olumlu adımlar atılmaya çalışılmaktadır. Düzenlenen etkinlikler sadece il halk kütüphanesinin gayretleri ve girişimleriyle sınırlı kalmamakla birlikte birçok ilçe halk kütüphanesi tarafından kısmen de olsa desteklenmekte ve ilçe halkının da katılımıyla kültürel etkinliklere hareketlilik kazandırılmaktadır.

İl ve ilçe halk kütüphanelerinin son beş yılı göz önüne alındığında Trabzon İl Halk, Trabzon Çocuk, Akçaabat, Araklı, Arsin, Beşikdüzü, Çaykara, Hayrat, Of, Sürmene 100. Yıl, Şalpazarı, Tonya, Vakfıkebir ve Yomra ilçe halk kütüphanelerinin her yıl faal bir şekilde kullanıcılara hizmet sunduğu, Uğurlu ilçe halk kütüphanesinin 2009 yılından itibaren kapalı olduğu, Akyazı ve Hayrat ilçe halk kütüphanelerinin son beş yıldır faaliyet göstermediği, Geyikli ilçe halk kütüphanesinin sadece 2010 ve 2011 yıllarında faal olduğu, Düzköy ve Maçka ilçe halk kütüphanelerinin de 2013 yılı itibariyle herhangi bir faaliyet göstermediği anlaşılmaktadır.

Trabzon ilçe halk kütüphanelerinin son beş yıllık durumları göz önüne alındığında zaman zaman bazı kütüphanelerinin yeterince faaliyette buluna-

madığı hatta bazılarının kapandığı, kullanım ve kayıtlı üye sayılarının yıllara göre dalgalanmalar gösterdiği gözlenmektedir. Ancak buna rağmen il ve ilçe halk kütüphaneleri için genel olarak olumsuz bir tablo çizilmemekte ve kütüphane müdürleriyle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bilgiler doğrultusunda kütüphaneler tarafından, bulundukları bölgelere kültürel açıdan katkı sağlamaya çalışıldığı anlaşılmıştır.

Halk kütüphanelerinde sunulan hizmetler ve hizmetin sunulduğu bireylerin ayrı düşünülemeyeceği yadsınamaz bir gerçektir. Kütüphanelerin varlığı bireylerin varlığıyla doğru orantılıdır ve bireyler hizmet konusunda ne kadar girişimci ve istekli olursa kütüphaneler de kendilerini yenilemek, isteklere karşılık verebilmek ve kurumsal olarak hayatta kalabilmek için o derece mücadele edecektir. Kütüphane hizmetleri, özellikle kültürel hizmetler hem kütüphanelerin, bölge insanının geleceği ve gelişimi açısından hem de bireylerin kendilerini, içinde bulundukları toplumu, yaşadıkları çevrenin tarihi dokusunu ve geçmişteki yaşanmışlıkları öğrenmeleri açısından önem taşımaktadır. Bu noktada, hizmet ve birey kavramları arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için Trabzon il ve ilçe halk kütüphanelerinin kullanıcı ve üye sayılarının ayrıca il ve ilçe genelinde hatta şehirlerarası düzenlenen kültürel etkinliklerin incelenmesi gerekmektedir.

Tablo 1. 2013 yılı itibariyle aktif olan Trabzon il ve ilçe halk kütüphanelerinin kullanıcı ve üye sayıları

	Kütüphane Adı	***Kullanıcı Sayısı***	***Üye Sayısı***
1	Akçaabat İlçe Halk Kütüphanesi	9734	428
2	Araklı İlçe Halk Kütüphanesi	18343	409
3	Arsin İlçe Halk Kütüphanesi	5200	46
4	Beşikdüzü İlçe Halk Kütüphanesi	6428	189
5	Çaykara İlçe Halk Kütüphanesi	1721	1726
6	Of İlçe Halk Kütüphanesi	9166	455
7	Sürmene 100. Yıl İlçe Halk Kütüphanesi	28987	410
8	Şalpazarı İlçe Halk Kütüphanesi	5634	227
9	Tonya İlçe Halk Kütüphanesi	3438	350
10	Trabzon Çocuk Kütüphanesi	1535	244
11	Trabzon İl Halk Kütüphanesi	31244	1988
12	Vakfıkebir İlçe Halk Kütüphanesi	5058	332
13	Yomra İlçe Halk Kütüphanesi	4681	161
	TOPLAM	**162413**	**6965**

(Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü)

Trabzon il ve ilçe hal kütüphanelerinin 2013 yılına ilişkin kullanıcı ve üye sayısı istatistiklerine bakıldığında, kültürel ve toplumsal kurumlar olan halk kütüphanelerinin azımsanmayacak sayıda bireye hizmet verdiği görülmektedir. Ancak yine de ne kadar çok kişiye erişilirse o kadar daha etkili olunacağı ilkesi göz önünde bulundurulduğunda bu sayıların artırılması gerektiği düşünülebilir. Kütüphanelerin genel olarak kullanıcı ve üye kazanmaları konusunda sorumluluk alarak, yaratıcı ve yenilikçi düşünerek, çözümleyici ve çözüm önerileri geliştirici bir yapıya bürünerek bu konuda daha istekli olmaları gerektiği düşünülebilir. Kullanıcı sayısı ve kayıtlı üye sayısı artırılmasında Trabzon ilçe halk kütüphanelerinin özellikle il halk kütüphanesi tarafından gerçekleştirilen etkinlikleri takip etmesi ve bu etkinliklerin bir kısmını kendi bölgelerinde mevcut imkânlar doğrultusunda kendi yöre halkını davet ederek gerçekleştirmeye çalışması kültür yuvası olarak nitelendirilen kütüphaneler ve bölge halkı arasındaki etkileşimi olumlu yönde etkileyecektir.

Trabzon il halk kütüphanesi ve birçok ilçe halk kütüphanesi sahip olunan imkânlar doğrultusunda kültürel etkinlikleri devamlı hale getirmeye çalışmaktadır. Özellikle Trabzon il halk kütüphanesinin çabaları ve çalışmaları bu bağlamda göz ardı edilemeyecek derecede önem taşımaktadır. Her ne kadar ilçe halk kütüphaneleri yeterli personel ve il halk kütüphanesi kadar uygun şartlara sahip olmasa da, kendi imkânları doğrultusunda yöre halkına yönelik birtakım etkinlikler düzenleme gayreti içerisinde olunduğu bilinmektedir. Trabzon il ve ilçe halk kütüphane müdürleriyle yapılan görüşmeler neticesinde personel yetersizliğinin ortak sorun olarak dile getirilmiş olması gerçekleştirilen kültürel etkinliklerin nicelik ve nitelik açısından istenilen düzeyde olmadığını kanıtlar niteliktedir. Hatta sadece kütüphane müdürünün bulunduğu, personel eksikliğinin oldukça fazla yaşandığı ilçe halk kütüphanelerinde, kültürel etkinliklerden ziyade standart hizmetlerin dahi güçlükle yürütüldüğü bilinmektedir. Güçlüklere rağmen Trabzon ilçe halk kütüphanelerinde gerçekleştirilen bir takım kültürel etkinliklere aşağıda değinilmektedir.

İlçe halk kütüphanelerinde Yunus Emre Sevgi Yılı etkinliği düzenlenmekte ve etkinlik kapsamında düzenlenen şiir yarışmasında ilk üçe giren katılımcılara çeşitli hediyeler verilmektedir, Ahilik Kültür Haftası kapsamında konferanslar verilerek halkın bu konferanslara katılımı sağlanmaktadır. Halka yapılan duyurularla birlikte kütüphanelerin dermesine ilave edilen yeni kitapların tanıtımı yapılmaktadır. Neredeyse tüm il ve ilçe halk kütüphanelerinde kütüphane haftasına ilişkin programlar düzenlenmekte ve yine halkın katılımı sağlanmaktadır. Kütüphane haftası olması nedeniyle İl Kültür Müdürü ve Belediye Başkanları etkinliklerde halka gerek kütüphanelerin önemi gerekse ilçe

yönetimleriyle ilgili konuşmalar yapmaktadırlar. Her yıl, o yıl içerisinde en fazla kitap okuyan okuyuculara çeşitli hediyeler ve teşekkür belgeleri takdim edilmekte, kitap sergileri ve kullanıcıların da katılımıyla birlikte kütüphane gezileri düzenlenmektedir. Kitap okuma saatleri kapsamında kullanıcıların kitap okuma alışkanlıkları geliştirilmeye çalışılmakta, kütüphane ve kitapların önemine ilişkin konferanslar ve şiir dinletileri gerçekleştirilmektedir. Ayrıca anaokulu öğrencilerinin katılımı sağlanarak boyama etkinlikleri düzenlenmektedir.

Trabzon il halk kütüphanesi, düzenlediği kültürel etkinliklerle bireylerin ve şehrin kültürel gelişimine ilçe halk kütüphanelerinden daha fazla etki etmektedir. Merkezde olması, daha geniş hedef kitleye sahip olması gibi etkenlerin yanı sıra ilçe halk kütüphanelerine kıyasla daha fazla personelin bulunması ve kişisel girişimler neticesinde yaratılan maddi kaynaklar sayesinde Trabzon il halk kütüphanesinde her yıl onlarca kültürel etkinlik düzenlenmekte ve tüm etkinlikler kapsamında halkın kültürel açıdan gelişimine etki etmeye çalışılmaktadır.

Trabzon il halk kütüphanesinde, yılda iki kez halk sağlığı ile ilgili, yine yılda iki kez çocuklar ve ailelerle ilgili konularda ve üç ayda bir kez olmak üzere belirlenen çeşitli konularda konferanslar ve paneller düzenlenmektedir. Her yıl ortalama sekiz okula gidilerek bu okullarda kütüphane tanıtımları yapılmakta ve öğrencilerin ilgileri kütüphaneler çekilmeye çalışılmaktadır. Kütüphane kullanma alışkanlığının kazanılmasında etkili bir evre olan ortaokul evresindeki gençlerin kütüphane kullanma alışkanlığı kazandırılması konusunda işlevsellik gösteren bu tür tanıtımlar sayesinde kütüphaneye her yıl yeni üyeler kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Trabzon il halk kütüphanesi tarafından, halkın katılımıyla, yılın belirli gün ve haftalarında çeşitli konularda video gösterimleri düzenlenip yöre insanının kültürünü ve sahip olduğu değerleri daha yakından ve daha detaylı öğrenmesine katkıda bulunulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca düzenli bir şekilde yılda altı kez yeni nesillerin zihinsel gelişimine katkı sağlamak, kütüphaneyi sevdirmek, kütüphane kullanma alışkanlığı kazandırmak amacıyla masal dinletileri gerçekleştirilmekte, minik kullanıcıların katılımıyla da kütüphane-kullanıcı etkileşimi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Kütüphaneden yararlanan kullanıcılar arasından her yıl yirmi kişiye çeşitli ödüller verilerek hem kütüphane kullanımına teşvik edilmekte hem de kullanıcı kitlesinin ilgi ve merakı canlı tutulmaya çalışılmaktadır. Yılın belirli dönemlerinde kitap okuma saatleri, yarışmalar, sinevizyon gösterimleri, kitap ve karikatür sergileri, boyama, söyleşi gibi etkinlikler düzenlenmekte ve

bu etkinlikler kapsamında yörenin kültürel değerleri ön planda tutularak yine yöre insanının sahip olduğu değerler hakkındaki ilgisinin artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca her yıl iki hafta boyunca televizyon ve radyoda kütüphane tanıtımına ilişkin söyleşiler düzenlenmektedir. Türksesi, Taka, Kuzey Ekspres, Günebakış, İlkhaber, Hizmet gibi yerel gazeteler, kütüphanelerin ve etkinliklerin halka tanıtımında kullanılmaktadır. Trabzon il halk kütüphanesi, yukarıda bahsedilen tüm etkinliklerde basını etkili bir şekilde kullanarak aktif kullanıcıların yanı sıra pasif kullanıcıların da ilgisini çekmeye çalışmakta ve kültürel gelişime, şehir kültürünün gelişmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Kültürel etkinliklere katılımı artırmak üzere, Trabzon il halk kütüphanesi tarafından Vali, Belediye Başkanı, İl Kültür Turizm Müdürü ve Trabzonlu yazarlar eşliğinde ilköğretim okullarında, şehrin merkezi bir yerinde bulunan Atapark'ta, Sanat Evi bahçesinde ve halı sahalarda stantlar kurulmakta ve kütüphanenin üye sayısı artırılmaya çalışılmaktadır. Bu sayede, bir yandan kütüphanenin tanıtım amaçlı reklamı yapılırken öte yandan Trabzon halkına kütüphane kavramı ve sevgisi aşılanmaya çalışılmaktadır.

Trabzon il halk kütüphanesi, dünyada 1917, ülkemizde ise 1946 yılından beri kutlanan "Dünya Çocuk Kitapları Haftası" kapsamında etkinlikler düzenleyerek birtakım faaliyetlerde bulunmaya çalışmaktadır. Kasım ayının 2. pazartesinden başlayarak beş gün boyunca devam eden "Dünya Çocuk Kitapları Haftası" kapsamında çeşitli okullar ziyaret edilerek bu okullarda sinevizyon gösterileri, boyama etkinlikleri, yazarlar ve şairlerle söyleşi, masal dinletisi, yazar ve kitaplarının tanıtımı ve ödül törenleri gibi etkinlikler halkın katılımıyla gerçekleştirilmekte ve bu kapsamda yine kültürel değerler ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır.

Trabzon il halk kütüphanesi, Karadeniz Yazarlar Birliği Derneği'nin desteği ve katkılarıyla "Küçük Yazarlar" başlıklı bir projeyi hayata geçirmiştir. Bu proje kapsamında Dumlupınar İlköğretim Okulu pilot okul olarak belirlenmiş ve 4. sınıf öğrencilerinin yazmış olduğu hikâyeler sınıf öğretmenlerinin denetimiyle seçilerek küçük yazarların katkılarıyla hazırlanacak olan kitap basım aşamasına getirilmiştir. Bu çalışmanın sonunda ortaya çıkacak olan kitabın ise Türkiye genelinde tüm halk kütüphanelerine gönderilmesi planlanmaktadır. Bu projeyle, gençleri yazmaya teşvik etmek, kütüphane kullanma alışkanlıklarına katkıda bulunmak, yazı yazma konusundaki yeteneklerinin farkına varmalarını sağlamak ve Türkiye genelinde kültürel etkileşime ön ayak olmak hedeflenmektedir. Bu sayede her şehir kendi küçük yazarlarını fark etme ve küçük yazarların kalemlerinden dökülecek olan gerek kültürel gerek gündelik konulara ilişkin yazılarla birlikte halk kütüphaneleri aracılığıyla kendi kültürlerini diğer

kültürlerle buluşturabilme olanağı yakalayacaktır.

Trabzon il halk kütüphanesi 20-23 Şubat 2014 tarihinde Ankara'da gerçekleştirilen Trabzon Günleri'ne katılmış, Trabzon şehrinin kültürel tanıtımı için tarihi yerlerin resimlerinin çizili olduğu kartonların çocuklara dağıtılmasıyla boyama etkinliği gerçekleştirilmiştir. Böylesine bir çabanın yine kütüphaneler tarafından şehir kültürüne katkı mahiyetinde değerlendirilmesi ve göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Çocukların, bir yandan dağıtılan boyama kartonlarındaki tarihi yapıları boyarken öte yandan Karadeniz kültürüne ilişkin türküler dinlemeleri ve aynı zamanda kendilerine takdim edilen Trabzon yöresine özgü minik süs eşyaları ile farklı bir kültürü eğlenceli bir şekilde öğrenmeleri sağlanmıştır.

Özellikle yerel kültür mirasını korumak, kullanıma sunmak ve hizmet verilen bölgenin yerel belleğini oluşturmak amaçlarıyla İl Halk Kütüphaneleri'nde "Kent Arşivi" oluşturulmaktadır. İlçe halk kütüphanelerinde ise olanaklar dâhilinde Kent Arşivi oluşturulması mümkündür. Kent Arşivleri için bölgedeki kişi kurum ve kuruluşlar; yerel araştırmacılar, belediye, üniversite ve sivil toplum kuruluşları ile diğer kütüphane ve bilgi merkezleri ile işbirliği yapılması oluşturulacak arşivin zenginliği açısından önem taşımaktadır. Aşağıda kent arşivleri için hangi materyal türlerinden derme oluşturulduğuna da değinilmektedir.

• Bölgede yetişmiş yazarların hem kendi eserleri hem de onlar hakkında yazılmış eserler, tıpkıbasımlar, yazarlara ait kalem, daktilo vb. araç-gereçler,

• Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserlerini Derleme Kanunu uyarınca il halk kütüphanesine gönderilen yerel ve bölgesel gazeteler,

• Yerel kültürel mirası yansıtan her türlü belge, fotoğraf, harita, yıllık vb. arşiv malzemesi,

• Şarkı, efsane, masal, atasözü, mani, deyim gibi sözlü gelenek ve anlatımlar ile gelenekler, şenlikler, yerel gösteri sanatları, düğünler, yemekler, el sanatları gibi somut olmayan kültürel mirasa ilişkin dijital materyal.

• Kütüphanenin bulunduğu bölgenin edebi, tarihi, sanatsal, kültürel, turistik vb. özelliklerini yansıtan kitap, süreli yayın, kitap dışı materyal gibi bilgi kaynakları (Kütüphane hizmetleri genelgesi 2012: 22).

Trabzon il ve ilçe halk kütüphanelerinin mevcut imkânları doğrultusunda yöre insanının ve şehir kültürünün gelişimine katkı sağlamaya, büyük-küçük organizasyonlar ve etkinlikler aracılığı ile bu yolda ilerlemeye çalıştığı yadsınamaz bir gerçektir. Ancak daha fazla bireye ulaşmak ve kültürel kalkınmayı daha geniş sahaya yaymak için kütüphanelerin daha aktif olması ve kendilerine daha fazla fırsat yaratması gerektiği düşünülebilir. Bunları yaparken

derme, bütçe ve özellikle de personel sorununun çözülmesi gerekmektedir. İstekli ve azimli kişilerce yürütülmeye çalışılan kütüphane hizmetlerinin geliştirilebilmesi, daha çok kişiye daha kaliteli hizmetler sunulabilmesi ve kültür mirasımızın kuşaktan kuşağa aktarılabilmesi, yaşatılabilmesi için kütüphanelere daha fazla önem verilmesi ve gelişmesi için uygun şartlar yaratılması gerekmektedir.

Araştırmanın Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Trabzon il ve ilçe halk kütüphanelerinin kültürel yaklaşımlar konusundaki genel durumlarını ortaya koymak, kültürel gelişime katkı sağlamak açısından yaşanan eksikliklere dikkat çekmek, kütüphanelerin Trabzon şehri ve halkı için önemine vurgu yapmak, kütüphane-kültür kavramlarını bir potada eriterek şehir kültürünün oluşmasındaki etkisini ön plana çıkarmak ve kütüphanelerin şehir kültürünü canlı ve ayakta tutabilmeleri için bir takım çözüm önerileri getirebilmek bu araştırmanın gerçekleştirilmesindeki amaçları olarak sıralanmaktadır. Trabzon il, çocuk ve ilçe halk kütüphanelerinin tamamını kapsayan bu çalışma kapsamında betimleme yöntemi kullanılarak görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Ayrıca bu konuyla ilgili literatür taraması yapılarak elde edilen kaynaklardan da yararlanılmıştır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarih boyunca önemli bir kültür merkezi konumunda olan Trabzon'un, bu konumunu korumasında kütüphaneler önemli rol oynamaktadır. Kütüphanelerin korunması, geliştirilmesi ve bunun için imkânlar ölçüsünde her türlü katkının sağlaması bireyler tarafından özümsenmesi gereken bir görev ve sorumluluktur. Ancak, toplumun bir parçası olan birey, sadece kütüphaneleri korumayı ve geliştirmeyi değil, okuyucu olarak kütüphaneleri kullanmayı da özümsemeli ve alışkanlık haline dönüştürme gayreti içerisinde olmalıdır.

Bireyler farkında olsa da, olmasa da kültürel değerler her daim mevcuttur. Mühim olan, yaşanılan şehrin ve sahip olunan kültürel değerlerin farkında olunması ve fark edilmesi için çaba gösterilmesidir. Kütüphaneler bireyler ile kültürel değerler arasında bir tünel, bir bağ, bir aracı görevi üstlenmiştir. Yöre insanının kültür seviyesini yükseltmesi, kültürel değerlerinin farkında olması ve o değerlere sahip çıkması aynı zamanda şehrine, şehrinin kültürel yapısına ve kültürel gelişimine de önem vermesi anlamına gelmektedir.

Trabzon il ve ilçe halk kütüphaneleri, düzenledikleri kültürel etkinlikler aracılığıyla hem bireylere okuma ve kütüphane kullanma alışkanlığı kazan-

dırmaya, kütüphane sevgisi aşılamaya, hem de kültürel değerlerin tanıtımını yaparak halkın kültürel gelişimine katkı sağlamaya çalışmakta bu sayede yöre halkı ve kültür ilişkisini canlı tutmaya gayret etmektedir.

Kütüphaneler milli kültürümüzün yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması hususunda önde gelen toplumsal kurumlardır. Bu amaçla kütüphane şartlarının iyileştirilmesi gerektiği konusu daima göz önünde tutulmalıdır.

Kütüphane müdürleriyle yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bilgiler, Trabzon ilçe halk kütüphanelerinde en büyük probleminin personel yetersizliği olduğunu ortaya çıkarmıştır. Özellikle ilçelerde gözlenen bu sorunun çözülmesi ilçe halk kütüphanelerinin daha aktif hale gelmesini sağlamakla birlikte yöre insanının kültür seviyesine olumlu yönde etki edecektir.

İl ve ilçe halk kütüphanelerinde hizmet geliştirilirken mevcut sorunlara ve kullanıcı gereksinimlerine karşılık verebilme anlayışıyla hareket edilmesi gerekmektedir. Bireyler kütüphanelerde kendilerinden bir şeyler bulabildiği vakit ve hayatı kolaylaştıracak pratik bilgilere ulaştığı, ulaştırıldığı vakit hem kütüphanenin kullanım oranı artacak hem de birey kütüphane ilişkisi geliştirilmiş olacaktır. Ayrıca, bu hizmetler kültür eksenli olduğu sürece, kütüphanelerin şehir kültürüne katkı sağlaması mümkün olacaktır. Trabzon insanının en önemli uğraş alanlarının balıkçılık, fındık ve hayvancılık olduğu düşünüldüğünde, özellikle bu alanlara yönelik hizmetler sunulması kullanıcının ilgisini çekeceği gibi birey-kütüphane ilişkisinin gelişmesine de katkı sağlayacaktır.

Kütüphanelerde, bulundukları yörenin halk oyunları ve türkülerine, mutfak, giyim kuşam ve dokumacılık kültürlerine ilişkin kurslar düzenlemek, yörenin ticari ve sosyal hayatı hakkında tanıtıcı etkinlikler düzenlemek ve bu etkinliklerde bireylere görev ve sorumluluklar vererek etkinlik aracılığıyla toplumsal kaynaşmayı ve kültürel alışverişi sağlamayı amaçlamak da halk kütüphanelerinin amaçları arasında yer almalıdır.

Halk kütüphaneleri geçmişi günümüze aktaran ve günümüzü de geleceğe aktaracak olan toplumsal kurumlardır. Bu aktarımın iyi ve kaliteli yapılabilmesi halk kütüphanelerinin içerik açısından beslenmesi ve şartların iyileştirilmesiyle mümkün olacaktır. Aksi takdirde, kütüphaneler, birkaç okuyucunun kitap alıp verdiği basit birer yapı olarak kalacaktır.

KAYNAKLAR

Alikılılç, Dündar, (2001), *"Tarih boyunca Trabzon havalisinde kütüphaneler"*, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, (17), s. 305-318.

Anameriç, Hakan, (2008), *"Osmanlılarda kütüphane kültürü ve bilimsel yaşama etkisi".* OTAM (Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), (19), s. 53-78.

Çakın, İrfan, (1986), *"Kütüphanenin toplumsal konumu ve işlevleri",* **Türk Kütüphaneciliği**, 35(1), s. 8-16.

Kansız, İsmail, (2010), **"Trabzon 2010"**, Trabzon: Kültür Turizm Bakanlığı.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2012), **Halk Kütüphaneleri Yönetmeliği,** http://teftis.kulturturizm.gov.tr/TR,14656/halk-kutuphaneleri-yonetmeligi.html adresinden 19.03.2014 tarihinde erişildi.

Kültür ve Turizm Bakanlığı (2012). **Kütüphane hizmetleri genelgesi.** 14 Nisan 2014 tarihinde http://www.bbyhaber.com/bby/wp-content/uploads/dosyalar/mevzuat/kutuphane-hizmetleri-genelgesi.pdf adresinden erişildi.

Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2013). Tarihçe. 28 Ocak 2014 tarihinde http://www.trabzonkulturturizm.gov.tr/TR,57607/tarihce.html adresinden erişildi.

Turan, Ş., (1990), **Türk kültür tarihi: Türk kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe**, Ankara: Bilgi Yayınevi.

UNESCO, (1998), **Action plan on cultural policies for developmant**. 23 Ocak 2014 tarihinde http://www.unesco.org/uk/declarations/cultural.pdf adresinden erişildi.

Yılmaz, Bülent, (2008), *"İlkçağ Anadolu uygarlıklarında sosyo-ekonomik ve kültürel yapı bağlamında kütüphane/arşiv kurumu",* **Türk Kütüphaneciliği**, *13(2), s. 351-376.*

TUİK, (2014), Yıllara göre il nüfusları, 09.04.2014 tarihinde http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1590 adresinden erişildi.